

Instytutu Historii UMCS

Propozycja tematu wiodącego w obszarze XIX w. na XX PZHP Lublin 2019

Wiek XIX był okresem intensywnego wzrostu mobilności społeczeństw europejskich. Uprzemysłowienie świata, postęp techniczny, umożliwiające rozwój nowych środków lokomocji, gwałtowna globalizacja polityki oraz masowe przemieszczanie się ludności ze wsi do miast doprowadziły do zasadniczych zmian społecznych, kulturowych i mentalnościowych. Owa mobilność była wieloaspektowa, dotyczyła tak poszczególnych jednostek, jak też całych społeczeństw.

Wszelkie migracje ludności. Tutaj mamy całe bogactwo tematyki, skądinąd będącej obecnie bardzo aktualnej. Wychodźstwo polityczne, zsyłki na Syberię, emigracja ekonomiczna na Zachód, wysiedlenia i uciekinierzy wojenni. Z drugiej zaś strony w XIX w. mamy do czynienia z planowym i prowadzonym na dużą skalę osadnictwem obcych na ziemiach polskich, głównie Niemców – germanizacja w zaborze pruskim czy też niemieckie osadnictwo na terytorium Królestwa Polskiego. Przemieszczanie się całych grup ludności dało możliwość wzajemnego poznania (nie zawsze bezkonfliktowego), wytwarzając zupełnie nową jakość i strukturę społeczną terenów dotkniętych takimi zjawiskami.

Przesuwanie się granic państwowych na ziemiach polskich w XIX w. i konsekwencje tego dla polskiej kultury to kolejny problem związany z szeroko rozumianą mobilnością. W jaki sposób ruchomość granic wpływała na kształtowanie się świadomości wspólnotowej Polaków lub przeciwnie – taką wspólnotę niszczyła? Jakie były tego konsekwencje dla dziejów politycznych, ale także mentalnościowych? Czy i w jakim zakresie wytworzenie nowych określeń takich jak Królewiaczy czy Galicjanie implikowały wzajemne stosunki poszczególnych części polskiego narodu? To samo pytanie dotyczy kresowej kultury i w ogóle samego pojęcia kresowości, które w obliczu zmian politycznych nabierało coraz to nowego znaczenia. Warto także zastanowić się nie tylko nad ewidentnymi negatywami braku polskiej państwowości i wynikłego z tego faktu obcej dominacji, ale także nad tym, co narodowi polskiemu dało doświadczenie wspólnego dzielenia państwa z Niemcami czy Rosjanami. Historiografia XIX w. obracająca się wokół tematyki walki o niepodległość niemal całkowicie pomija kwestię wpływu cywilizacyjnego Prus na ziemie polskie czy choćby karier ekonomicznych i społecznych Polaków, którzy wskutek powstań narodowych znaleźli się w Rosji.

Bardzo istotnym zagadnieniem z zakresu XIX-wiecznej historii jest mobilność idei. Oczywiście już wcześniej zjawisko takie dawało się uchwycić (rozpowszechnianie się idei uniwersalizmu chrześcijańskiego, Reformacji czy idei oświeceniowych), były one jednak do pewnego stopnia animowane odgórnie. Tymczasem wykształcone w dobie rewolucji francuskiej

idee miały charakter pewnego rodzaju powszechnego, oddolnego ruchu. Przeniesione w okresie napoleońskim na pozostałe części Europy stały się pewnego rodzaju podstawą nowoczesnego państwa i społeczeństwa. Idee wolności, równości czy też suwerenności narodu rozprzestrzeniały się wraz z ich piewcami po całym kontynencie, stając się zarzewiem kolejnych wstrząsów w coraz to nowych obszarach Europy i świata. Podobnie było z innymi ideami, chronologicznie późniejszymi, które zdobywały sobie na zasadzie „ekspansji” coraz to nowe tereny: socjalizm, nacjonalizm, komunizm czy choćby demokracja. Ta ostatnia nie była przecież wynalazkiem wieku XIX, ale to właśnie na ten okres przypada największa ekspansja tego systemu związana właśnie z mobilnością idei. Bez rewolucji w. XIX, mozolnego nieraz kształtowania się podstaw republikańskiego systemu nie byłoby demokracji w. XX. Jak w tym kontekście ocenić wypada udział Polaków w owej wielkiej mobilności idei czy ideologi rozprzestrzeniających się w XIX w?

Reasumując powyższe uwagi, Zakład Historii XIX w. IH UMCS proponuje jako wiodące zagadnienie XX Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich Lublin 2019 w obszarze historii XIX w. następujący temat:

„Mobilność ludzi, idei, wartości. Społeczeństwo polskie wobec wyzwań nowoczesności.”